

CÁC VẤN ĐỀ ĐẠO ĐỨC VÀ PHÁP LÝ TRONG ỨNG DỤNG TRÍ TUỆ NHÂN TẠO VÀO THIẾT KẾ ĐỒ HỌA TẠI VIỆT NAM - TRƯỜNG HỢP ỨNG DỤNG TẠI CÁC CƠ SỞ ĐÀO TẠO THIẾT KẾ ĐỒ HỌA

Lê Trọng Nga¹

Tóm tắt: Trong bối cảnh chuyển đổi số, trí tuệ nhân tạo (AI) đang trở thành công cụ quan trọng trong lĩnh vực thiết kế đồ họa, mang lại nhiều cơ hội đổi mới sáng tạo và tối ưu hóa quy trình giảng dạy. Tuy nhiên, việc ứng dụng AI cũng đặt ra những thách thức đáng kể về đạo đức và pháp lý, đặc biệt tại các cơ sở đào tạo thiết kế ở Việt Nam. Bài viết phân tích các vấn đề liên quan đến tính nguyên gốc, quyền tác giả, trách nhiệm nghề nghiệp và khung pháp lý cho sản phẩm có yếu tố AI. Qua việc tham chiếu kinh nghiệm quốc tế và quy định hiện hành tại Việt Nam, nghiên cứu chỉ ra những “vùng xám” trong bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ và minh bạch học thuật. Trên cơ sở đó, bài viết đề xuất nhóm giải pháp nhằm xây dựng môi trường đào tạo thiết kế có trách nhiệm, minh bạch và phù hợp với định hướng phát triển bền vững, trong đó nhấn mạnh vai trò trung tâm của con người trong sáng tạo nghệ thuật.

Từ khóa: Trí tuệ nhân tạo, thiết kế đồ họa, quyền tác giả, Sở hữu trí tuệ.

1. MỞ ĐẦU

Trong kỷ nguyên chuyển đổi số, trí tuệ nhân tạo (AI) đang tạo ra những thay đổi sâu sắc trong lĩnh vực sáng tạo, đặc biệt là thiết kế đồ họa. Việc tích hợp AI vào quá trình thiết kế giúp rút ngắn thời gian thực hiện, mở rộng khả năng sáng tạo và mang đến cơ hội tiếp cận mới cho cả người chuyên nghiệp lẫn không chuyên. Tuy nhiên, song hành với tiềm năng đó là những thách thức đáng kể về đạo đức và pháp lý.

Sự xuất hiện của các sản phẩm do AI tạo ra đặt ra câu hỏi về tính nguyên gốc, quyền tác giả và trách nhiệm nghề nghiệp trong môi trường sáng tạo. Ở khía cạnh pháp lý, việc thiếu các quy định cụ thể về sở hữu trí tuệ và quyền tác giả đối với tác phẩm có yếu tố AI khiến cho hoạt động thiết kế và giảng dạy gặp nhiều vướng mắc. Trong giáo dục, vấn đề minh bạch học thuật và sử dụng công cụ AI đúng chuẩn mực cũng đang trở thành yêu cầu cấp thiết.

Tại Việt Nam, ứng dụng AI trong đào tạo thiết kế đồ họa đang phát triển mạnh nhưng nhận thức về đạo đức và pháp lý còn hạn chế. Do đó, bài viết này tập trung phân tích các khía cạnh đạo đức và pháp lý trong ứng dụng trí tuệ nhân tạo vào thiết kế đồ họa, đặc biệt

¹ Trường Đại học Mở Hà Nội

trong bối cảnh đào tạo đại học, nhằm đề xuất định hướng và giải pháp giúp việc ứng dụng AI trở nên minh bạch, có trách nhiệm và bền vững.

Bài viết được thực hiện trên cơ sở phương pháp tổng hợp và phân tích tư liệu kết hợp so sánh đối chiếu khung pháp lý quốc tế và Việt Nam về sở hữu trí tuệ, cùng với phương pháp nghiên cứu định tính thông qua khảo sát và quan sát thực tiễn tại một số cơ sở đào tạo thiết kế đồ họa trong nước. Ngoài ra, bài viết vận dụng phương pháp nghiên cứu trường hợp (case study) nhằm minh họa cụ thể các vấn đề đạo đức và pháp lý phát sinh trong ứng dụng trí tuệ nhân tạo tại môi trường giáo dục thiết kế. Cách tiếp cận này cho phép người nghiên cứu không chỉ phân tích các vấn đề lý luận, mà còn đánh giá thực trạng và đề xuất giải pháp mang tính khả thi trong bối cảnh Việt Nam.

2. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Tổng quan về trí tuệ nhân tạo trong thiết kế đồ họa

- Sự phát triển và ứng dụng AI trong thiết kế đồ họa trên thế giới

Trong khoảng hai thập niên gần đây, trí tuệ nhân tạo (AI) đã trở thành một trong những động lực công nghệ chủ đạo thúc đẩy sự thay đổi trong nhiều lĩnh vực sáng tạo, trong đó có thiết kế đồ họa. Sự phát triển nhanh chóng của học máy (machine learning), học sâu (deep learning) và đặc biệt là mô hình tạo sinh (generative models) như GAN (Generative Adversarial Networks - Mạng đối nghịch tạo sinh) và các mô hình ngôn ngữ - hình ảnh (multimodal models) đã mở ra khả năng tạo ra hình ảnh, video, bố cục thiết kế hay thậm chí là bản thảo sản phẩm hoàn chỉnh trong thời gian ngắn.

Trên thế giới, nhiều tập đoàn công nghệ lớn như Adobe, NVIDIA, Google, OpenAI hay Stability AI đã phát triển những nền tảng hỗ trợ thiết kế bằng AI. Ví dụ, Adobe Firefly tích hợp khả năng tạo hình ảnh và chỉnh sửa nội dung dựa trên các câu lệnh, trong khi Canva AI cho phép người dùng phổ thông tạo dựng bố cục đồ họa chỉ bằng gợi ý đơn giản. Những công nghệ này không chỉ rút ngắn đáng kể thời gian sản xuất mà còn mở rộng khả năng sáng tạo cho cả chuyên gia lẫn người không chuyên.

Bên cạnh đó, xu hướng sử dụng AI trong thiết kế đã lan rộng ở nhiều lĩnh vực như thiết kế truyền thông quảng cáo, sản phẩm tiêu dùng, thời trang, giao diện người dùng (UI/UX) hay nghệ thuật thị giác đương đại. Ở mức độ toàn cầu, AI được nhìn nhận không chỉ là công cụ trợ giúp mà còn như một “đối tác sáng tạo” (creative partner) góp phần định hình những xu hướng thẩm mỹ mới.

- Các công cụ, phần mềm AI phổ biến trong thiết kế tại Việt Nam

Tại Việt Nam, việc ứng dụng AI trong thiết kế đồ họa tuy bắt đầu muộn hơn so với nhiều quốc gia phát triển, nhưng đang có tốc độ tăng trưởng nhanh chóng. Một số công cụ và phần mềm AI được các nhà thiết kế sử dụng phổ biến hiện nay có thể kể đến như:

Adobe Firefly và Photoshop AI: Được tích hợp vào bộ phần mềm quen thuộc của các nhà thiết kế, các tính năng như “Generative Fill” hay “Generative Expand” hỗ trợ chỉnh sửa, bổ sung chi tiết hình ảnh nhanh chóng và trực quan.

Canva AI: Được đông đảo sinh viên và nhà thiết kế trẻ sử dụng nhờ tính đơn giản, dễ tiếp cận, giúp tạo nhanh poster, ấn phẩm truyền thông hoặc bộ nhận diện cơ bản.

Figma với AI plugin: Được áp dụng nhiều trong thiết kế giao diện số, hỗ trợ gợi ý bố cục, tạo icon hoặc điều chỉnh màu sắc tự động.

MidJourney, Stable Diffusion, DALL·E: Dù chưa được thương mại hóa chính thức tại Việt Nam, nhưng cộng đồng sáng tạo đã khai thác mạnh mẽ các nền tảng này để thử nghiệm hình ảnh mang tính nghệ thuật, minh họa và xây dựng ý tưởng sản phẩm.

Công cụ Việt hóa và tích hợp AI: Một số startup trong nước đang phát triển các nền tảng ứng dụng AI cho in ấn, quảng cáo, minh họa hoặc tự động hóa khâu dựng mẫu thiết kế theo nhu cầu khách hàng.

Sự phổ biến của các công cụ này không chỉ phản ánh nhu cầu đổi mới trong ngành thiết kế mà còn cho thấy xu thế hội nhập công nghệ toàn cầu trong bối cảnh chuyển đổi số tại Việt Nam.

- Tác động tích cực của AI đối với hoạt động sáng tạo và thị trường thiết kế đồ họa

Trí tuệ nhân tạo đã và đang tạo ra nhiều tác động tích cực đối với hoạt động sáng tạo cũng như thị trường thiết kế đồ họa, thể hiện trên nhiều phương diện. Trước hết, AI giúp tăng cường năng suất và hiệu quả lao động khi tự động hóa các tác vụ lặp lại, tốn nhiều thời gian như chỉnh sửa hình ảnh, phối màu hay căn chỉnh bố cục, từ đó cho phép nhà thiết kế tập trung nhiều hơn vào ý tưởng và chiến lược sáng tạo. Đồng thời, AI cũng mở rộng không gian sáng tạo khi cung cấp vô số gợi ý về hình ảnh, phong cách và chất liệu thẩm mỹ mới mẻ, trở thành nguồn cảm hứng để nghệ sĩ và nhà thiết kế phát triển các tác phẩm độc đáo. Bên cạnh đó, AI tạo điều kiện để những người không chuyên, không có nền tảng thiết kế chuyên nghiệp vẫn có thể tự tạo ra sản phẩm truyền thông cơ bản, góp phần làm gia tăng nhu cầu và thúc đẩy sự phổ biến của dịch vụ thiết kế. Sự hiện diện của AI cũng làm gia tăng mức độ cạnh tranh, buộc các nhà thiết kế và doanh nghiệp sáng tạo phải đổi mới phương pháp làm việc, tích hợp công nghệ và nâng cao giá trị sáng tạo của con người nhằm duy trì lợi thế. Trong giáo dục nghệ thuật và thiết kế, AI còn đóng vai trò như một công cụ minh họa và hướng dẫn trực quan, giúp sinh viên dễ dàng tiếp cận và thử nghiệm nhiều phong cách thiết kế khác nhau.

Nhìn chung, AI đang góp phần định hình lại phương thức sáng tạo trong lĩnh vực thiết kế đồ họa, đồng thời đặt nền móng cho một hệ sinh thái thiết kế năng động, linh hoạt và giàu tính hội nhập.

2.2. Các vấn đề đạo đức trong ứng dụng AI vào thiết kế đồ họa

- Tính nguyên gốc và sáng tạo

Tranh luận về tác giả, con người hay AI?

Một trong những tranh luận lớn nhất hiện nay liên quan đến ứng dụng AI trong thiết kế đồ họa là câu hỏi về quyền tác giả, liệu sản phẩm do AI tạo ra có được xem là “tác phẩm” với tư cách pháp lý, và nếu có, ai là tác giả? Theo truyền thống, tác phẩm sáng tạo phải gắn với “dấu ấn cá nhân” của con người. Tuy nhiên, với các mô hình của AI tạo sinh (generative AI), sản phẩm thường được tạo ra dựa trên thuật toán huấn luyện từ kho dữ liệu khổng lồ, và vai trò của con người có thể chỉ dừng ở việc đưa ra lệnh. Nhiều quốc gia như Mỹ, Anh, Nhật Bản hiện nay vẫn chưa công nhận tác quyền đối với tác phẩm thuần túy do AI tạo ra [11]. Điều này tạo nên một “vùng xám” pháp lý, đồng thời đặt ra thách thức trong thực hành đạo đức đối với ngành thiết kế.

Rủi ro mất đi tính độc đáo trong sản phẩm sáng tạo

Khi AI tạo ra hình ảnh dựa trên dữ liệu đã được huấn luyện, sản phẩm có nguy cơ lặp lại các phong cách, mô-típ có sẵn, làm giảm đi tính nguyên gốc của sáng tạo. Nhiều nhà nghiên cứu [7] cho rằng AI có thể tạo ra sự đa dạng về hình thức nhưng vẫn thiếu chiều sâu ý niệm và bản sắc cá nhân, những yếu tố vốn là cốt lõi của nghệ thuật và thiết kế. Về mặt đạo đức, điều này dẫn đến lo ngại sự lan rộng của thiết kế bằng AI có thể đồng hóa thẩm mỹ, làm mờ đi ranh giới giữa sáng tạo cá nhân và sản phẩm tự động.

- Quyền lợi của nhà thiết kế

Sự phát triển nhanh chóng của AI trong thiết kế khiến nhiều nhà thiết kế lo ngại về nguy cơ bị thay thế. Công cụ AI có thể tạo ra hình ảnh minh họa, poster hay logo trong vài giây, với chi phí thấp hơn nhiều so với thuê nhân sự chuyên nghiệp. Điều này tạo ra sự cạnh tranh không công bằng giữa lao động sáng tạo con người và sản phẩm do máy tạo ra [8]. Vấn đề đạo đức ở đây là làm sao để bảo đảm sự cân bằng giữa ứng dụng công nghệ và bảo vệ quyền lợi nghề nghiệp chính đáng của nhà thiết kế.

Bên cạnh nguy cơ bị thay thế, một thách thức quan trọng khác là sự suy giảm nhận thức xã hội về giá trị lao động sáng tạo. Nếu khách hàng có thể dễ dàng sử dụng công cụ AI để tạo ra sản phẩm thẩm mỹ, vai trò và công sức của nhà thiết kế chuyên nghiệp có thể bị coi nhẹ. Tuy nhiên, nhiều học giả nhấn mạnh rằng AI chỉ nên được xem như công cụ hỗ trợ, còn sự sáng tạo mang tính nhân văn, bối cảnh văn hóa và tư duy phản biện vẫn là giá trị đặc thù mà con người giữ ưu thế [2].

- Trách nhiệm nghề nghiệp và xã hội

Một vấn đề đạo đức quan trọng là tính minh bạch, nhà thiết kế có nên công khai rằng sản phẩm của họ có sự tham gia của AI? Người sử dụng cuối cùng (khách hàng, khán giả) có quyền được biết mức độ can thiệp của AI trong quy trình sáng tạo hay không? Việc thiếu minh bạch có thể dẫn đến đánh lừa công chúng, làm suy giảm niềm tin đối với ngành thiết kế. Nhiều tổ chức quốc tế như UNESCO (2021)[10] đã khuyến nghị xây dựng nguyên tắc “AI Ethics by Design”, nhấn mạnh việc công khai quy trình và nguồn dữ liệu là điều kiện tiên quyết để đảm bảo trách nhiệm xã hội.

Đa số các mô hình AI tạo sinh hiện nay được huấn luyện từ kho dữ liệu hình ảnh khổng lồ thu thập trên Internet, trong đó có rất nhiều tác phẩm thuộc quyền sở hữu trí tuệ của nghệ sĩ, nhà thiết kế. Việc sử dụng dữ liệu này mà không xin phép hay không trả thù lao đã gây ra nhiều tranh cãi. Một số nghệ sĩ tại Mỹ và châu Âu đã đệ đơn kiện các công ty AI như Stability AI và MidJourney vì hành vi xâm phạm quyền tác giả [8]. Từ góc nhìn đạo đức, đây là vấn đề công bằng trong phân phối lợi ích, liệu người tạo ra dữ liệu gốc có được tôn trọng và bồi thường xứng đáng hay không?

2.3. Các vấn đề pháp lý trong ứng dụng AI vào thiết kế đồ họa

- Quyền tác giả và sở hữu trí tuệ

Một trong những câu hỏi then chốt trong pháp luật sở hữu trí tuệ hiện nay là: liệu sản phẩm do AI tạo ra có được bảo hộ quyền tác giả hay không? Theo Công ước Berne (1886), tác phẩm được bảo hộ phải do tác giả là con người sáng tạo ra. Do đó, nhiều cơ quan quản lý bản quyền quốc tế và quốc gia khẳng định rằng sản phẩm thuần túy do AI tạo ra sẽ không được bảo hộ [11].

Trong trường hợp có sự tham gia của con người (ví dụ: tác giả đưa ra ý tưởng, điều chỉnh, biên tập sản phẩm AI), khả năng được bảo hộ sẽ cao hơn, nhưng phạm vi bảo hộ vẫn đang được tranh luận. Điều này dẫn đến tình trạng “vùng xám” pháp lý, gây khó khăn cho ngành thiết kế khi xác định giá trị pháp lý của sản phẩm sáng tạo có sự tham gia của AI.

Luật Sở hữu trí tuệ Việt Nam (sửa đổi năm 2022) [5], tại khoản 3 Điều 14 định nghĩa tác phẩm được bảo hộ là “được tác giả trực tiếp sáng tạo bằng lao động trí tuệ của mình mà không sao chép từ tác phẩm của người khác”. Điều khoản này mặc định loại trừ các sản phẩm thuần túy do AI tạo ra. Tuy nhiên, luật chưa có hướng dẫn cụ thể đối với các trường hợp sản phẩm kết hợp giữa con người và AI, ví dụ: thiết kế được chỉnh sửa, hoàn thiện dựa trên dữ liệu sinh bởi máy.

So với quốc tế, Việt Nam hiện còn thiếu các án lệ, hướng dẫn và khung pháp lý chi tiết để giải quyết tranh chấp liên quan đến AI trong lĩnh vực sáng tạo nói chung, thiết kế

đồ họa nói riêng. Điều này khiến nhà thiết kế, doanh nghiệp và cả cơ quan quản lý lúng túng trong việc xác định quyền sở hữu và giá trị pháp lý của sản phẩm.

- Khung pháp lý quốc tế và kinh nghiệm tham chiếu

Một số quy định, án lệ trên thế giới liên quan đến AI và bản quyền

Tại nước Mỹ, Văn phòng Bản quyền (U.S. Copyright Office) đã nhiều lần từ chối đơn đăng ký bản quyền cho các tác phẩm được tạo thuần túy bởi AI (ví dụ vụ Stephen Thaler, 2022 liên quan đến tác phẩm “A Recent Entrance to Paradise” do hệ thống AI tạo ra). Cơ quan này khẳng định chỉ bảo hộ “tác phẩm do con người sáng tạo”. Ngày 18 tháng 8 năm 2023, Tòa án Quận Hoa Kỳ tại Quận Columbia đã ban hành một phán quyết mang tính bước ngoặt về khả năng bảo hộ bản quyền của các tác phẩm do AI tạo ra. Tòa án xác nhận quyền tác giả của con người là cần thiết để bản quyền tồn tại trong một tác phẩm, và nội dung do AI tạo ra mà không có sự tham gia của con người không được bảo vệ theo luật bản quyền của Hoa Kỳ.

Tại nước Anh, Đạo luật Bản quyền, Thiết kế và Bằng sáng chế Vương quốc Anh (1988) có điều khoản (Mục 9(3) quy định: “tác giả của tác phẩm do máy tính tạo ra là người thực hiện các sắp đặt cần thiết để tạo ra tác phẩm”. Đây là một trong số ít khung pháp lý công nhận quyền tác giả gián tiếp đối với tác phẩm AI, nhưng vẫn gây tranh cãi về tính công bằng.

Dự thảo Đạo luật Trí tuệ nhân tạo của Liên minh châu Âu - EU (2023) [6] nhấn mạnh yêu cầu minh bạch và trách nhiệm khi triển khai AI trong các lĩnh vực sáng tạo, đồng thời khuyến nghị phân loại mức độ rủi ro đối với sản phẩm sáng tạo có AI tham gia.

- Khoảng trống pháp lý và kinh nghiệm cho Việt Nam

Khoảng trống pháp lý tại Việt Nam

Dù Luật Sở hữu trí tuệ Việt Nam đã được sửa đổi (2022), nhưng chưa có điều khoản nào trực tiếp điều chỉnh đối với sản phẩm sáng tạo từ AI. Các khái niệm như “tác phẩm do máy tính tạo ra”, “tác giả AI”, hay “sản phẩm sáng tạo lai” chưa được quy định cụ thể trong pháp luật, khiến nhiều trường hợp khó xác định cơ chế bảo hộ.

Ngoài sự thiếu vắng quy định pháp lý, một thách thức khác là năng lực thực thi. Các vụ tranh chấp liên quan đến vi phạm bản quyền hình ảnh trong đào tạo AI hiện chưa xuất hiện tại Việt Nam, nhưng trong tương lai sẽ khó tránh. Hệ thống tòa án, cơ quan đăng ký bản quyền cũng như hiệp hội nghề nghiệp cần chuẩn bị để xử lý các tranh chấp phức tạp này. Đồng thời, vấn đề đạo đức nghề nghiệp, ví dụ việc gắn nhãn minh bạch sản phẩm có dùng AI vẫn chưa được chuẩn hóa thành quy tắc ứng xử trong ngành thiết kế.

Bài học kinh nghiệm cho Việt Nam

Với góc nhìn cá nhân, từ kinh nghiệm quốc tế và thực tiễn tại Việt Nam, có thể rút ra một số định hướng chính cho việc hoàn thiện khung pháp lý về bản quyền trong bối cảnh trí tuệ nhân tạo tại Việt Nam như sau:

Khẳng định vai trò trung tâm của con người trong hoạt động sáng tạo. Việc bảo hộ quyền tác giả cần gắn liền với yếu tố sáng tạo, biên tập hoặc định hướng mang tính chủ quan của con người. Cách tiếp cận này đảm bảo sự phù hợp với nguyên tắc cơ bản của luật bản quyền hiện hành, đồng thời duy trì tính công bằng trong xác định chủ thể quyền.

Xem xét xây dựng cơ chế pháp lý linh hoạt đối với các sản phẩm sáng tạo có sự tham gia của AI. Việt Nam có thể nghiên cứu mô hình “tác phẩm lai” (Human-AI hybrid) nhằm thừa nhận vai trò hỗ trợ của AI trong quá trình sáng tạo mà không làm mất đi vai trò chủ đạo của con người. Một khung pháp lý mềm, cho phép đăng ký hoặc ghi nhận các tác phẩm này, có thể tạo điều kiện khuyến khích đổi mới sáng tạo mà vẫn bảo đảm nguyên tắc bảo hộ quyền tác giả.

Tăng cường yêu cầu về minh bạch và truy xuất nguồn dữ liệu trong quá trình phát triển và sử dụng AI. Kinh nghiệm từ các quốc gia phát triển cho thấy việc công khai nguồn dữ liệu huấn luyện và cơ chế xử lý dữ liệu có vai trò quan trọng trong việc ngăn ngừa xâm phạm bản quyền. Việt Nam có thể tham khảo kinh nghiệm này để quy định rõ hơn về nghĩa vụ minh bạch và trách nhiệm của các chủ thể sử dụng AI trong các văn bản pháp luật hoặc nghị định hướng dẫn.

Trong bối cảnh giáo dục thiết kế, nhiều vấn đề tương tự như chỉ mang tính đạo đức như minh bạch học thuật, gắn nhãn sản phẩm có sử dụng AI hay quyền đối với dữ liệu huấn luyện thực chất còn gắn với nghĩa vụ pháp lý của cá nhân và tổ chức. Do đó, việc xây dựng mô hình ứng dụng AI có trách nhiệm cần đặt trên nền tảng kết hợp giữa chuẩn mực đạo đức nghề nghiệp và quy định pháp luật hiện hành. Phân định rõ ranh giới và nhận diện vùng giao thoa giữa hai phạm trù này sẽ giúp các cơ sở đào tạo thiết kế xây dựng cơ chế quản trị hiệu quả hơn, vừa đảm bảo tính tuân thủ, vừa nuôi dưỡng văn hóa sáng tạo có trách nhiệm.

Nhìn chung, việc tiếp thu có chọn lọc kinh nghiệm quốc tế, đồng thời điều chỉnh cho phù hợp với bối cảnh pháp lý và thực tiễn sáng tạo tại Việt Nam, sẽ góp phần định hình khung pháp lý cân bằng giữa khuyến khích đổi mới và bảo vệ quyền lợi của các chủ thể sáng tạo.

2.4. Giải pháp và khuyến nghị cho việc ứng dụng AI trong thiết kế đồ họa tại các cơ sở đào tạo tại Việt Nam

- Thực tiễn ứng dụng AI trong đào tạo thiết kế tại Việt Nam

Trong những năm gần đây, các cơ sở đào tạo thiết kế đồ họa tại Việt Nam đã bước đầu nhận thức rõ vai trò của trí tuệ nhân tạo (AI) trong đổi mới phương pháp dạy và học, coi đây là một năng lực số thiết yếu cần được trang bị cho sinh viên trong bối cảnh chuyển đổi số. Nhiều trường đại học đã triển khai các hoạt động bước đầu nhằm tích hợp AI vào đào tạo. Chẳng hạn, Trường Đại học FPT tổ chức các khóa tập huấn đầu khóa hướng dẫn tân sinh viên khai thác công cụ AI hỗ trợ học tập và sáng tạo; Đại học RMIT Việt Nam tổ chức workshop “Ứng dụng trí tuệ nhân tạo trong dạy và học” (7/2025) nhằm chia sẻ kinh nghiệm triển khai AI trong môi trường giáo dục; Trường Đại học Mở Hà Nội tổ chức tọa đàm “Tiếp cận và khai thác AI trong quá trình học thiết kế Đồ họa – Nội thất – Kiến trúc” (12/2024); trong khi Trường Đại học Công nghệ TP. Hồ Chí Minh (HUTECH) tổ chức tập huấn “Ứng dụng AI trong học thuật” (9/2025) dành cho giảng viên và sinh viên.

Nhìn chung, việc ứng dụng AI trong đào tạo thiết kế tại Việt Nam hiện mới ở giai đoạn khởi đầu, tập trung chủ yếu vào các hoạt động ngắn hạn như hội thảo, tọa đàm, hoặc các chuyên đề lồng ghép trong học phần hiện có. Các chương trình này góp phần nâng cao nhận thức và tạo nền tảng ban đầu cho việc tích hợp AI trong giảng dạy, song vẫn thiếu một hệ thống đánh giá năng lực, chuẩn đầu ra và hướng dẫn đạo đức - pháp lý thống nhất khi sử dụng công cụ AI. Ngoài ra, hạn chế về nguồn nhân lực giảng dạy, năng lực công nghệ và cơ sở hạ tầng tại nhiều cơ sở đào tạo cũng là nguyên nhân khiến việc ứng dụng AI chưa đi vào chiều sâu, chưa hình thành được mô hình đào tạo thiết kế gắn kết chặt chẽ với công nghệ AI.

Trong bối cảnh trí tuệ nhân tạo đang từng bước trở thành công cụ hỗ trợ đắc lực cho thiết kế đồ họa, các cơ sở đào tạo chuyên ngành tại Việt Nam cần xác định một chiến lược tiếp cận mang tính toàn diện. Điều này không chỉ giúp nâng cao hiệu quả giảng dạy và học tập, mà còn bảo đảm tính đúng đắn về mặt đạo đức và pháp lý trong ứng dụng. Dựa trên phân tích các vấn đề đã nêu, có thể đề xuất một số nhóm giải pháp và khuyến nghị như sau:

- Xây dựng khung pháp lý và chính sách nội bộ trong đào tạo

Các trường đại học, các cơ sở đào tạo cần thiết lập quy tắc ứng xử với công cụ AI, quy định rõ ràng về quyền sở hữu trí tuệ, trích dẫn nguồn gốc hình ảnh, cũng như giới hạn trong việc sử dụng AI để đảm bảo tính trung thực học thuật. Bên cạnh đó, cần tham chiếu và tích hợp các quy định pháp luật hiện hành về sở hữu trí tuệ và dữ liệu số, đồng thời kiến nghị Nhà nước ban hành khung pháp lý phù hợp với đặc thù của giáo dục nghệ thuật.

- Nâng cao năng lực giảng viên và sinh viên

Một trong những thách thức lớn hiện nay là sự thiếu hụt kiến thức và kỹ năng sử dụng AI trong thiết kế. Do vậy, các cơ sở đào tạo cần tổ chức các khóa tập huấn chuyên sâu cho giảng viên về công nghệ AI, từ đó cập nhật vào chương trình giảng dạy. Với sinh viên, cần thiết kế học phần chuyên biệt về AI trong thiết kế đồ họa, không chỉ dừng lại ở

khía cạnh kỹ thuật, mà còn bao gồm cả thảo luận về đạo đức, pháp lý và trách nhiệm nghề nghiệp.

- Tích hợp AI vào chương trình đào tạo một cách cân bằng

Ứng dụng AI cần được đặt trong mối quan hệ hỗ trợ, thay vì thay thế hoàn toàn tư duy sáng tạo của con người. Việc tích hợp có thể thực hiện thông qua các dự án thực hành, nơi sinh viên vừa khai thác công cụ AI, vừa phát huy khả năng sáng tạo cá nhân. Điều này giúp tránh tình trạng lệ thuộc máy móc và khẳng định vai trò của người thiết kế như một chủ thể sáng tạo, thay vì “người điều khiển công cụ” thuần túy.

- Thiết lập cơ chế giám sát và đánh giá minh bạch

Các cơ sở đào tạo cần xây dựng công cụ kiểm tra và giám sát việc sử dụng AI trong quá trình học tập, ví dụ: yêu cầu báo cáo quá trình sáng tạo, so sánh bản thảo thủ công và sản phẩm AI hỗ trợ, hoặc áp dụng phần mềm kiểm tra, phát hiện nội dung do AI sinh ra. Cơ chế này giúp đảm bảo tính minh bạch, đồng thời tạo môi trường học thuật nghiêm túc và công bằng.

- Khuyến khích nghiên cứu và hợp tác quốc tế

Các trường cần thúc đẩy hoạt động nghiên cứu liên ngành giữa thiết kế, công nghệ và luật học, đồng thời tăng cường hợp tác với các tổ chức quốc tế nhằm học hỏi kinh nghiệm quản trị và ứng dụng AI trong đào tạo. Đây cũng là cơ hội để Việt Nam tham gia vào các diễn đàn quốc tế về AI và nghệ thuật, từ đó có thêm cơ sở đề xuất chính sách phù hợp với bối cảnh toàn cầu.

- Hướng đến phát triển bền vững và có trách nhiệm

Ứng dụng AI trong thiết kế đồ họa cần được định hướng theo nguyên tắc công nghệ phục vụ con người, bảo đảm sự phát triển hài hòa giữa đổi mới sáng tạo và gìn giữ giá trị văn hóa, bản sắc nghệ thuật. Điều này đòi hỏi các cơ sở đào tạo không chỉ trang bị kỹ năng sử dụng công cụ, mà còn nuôi dưỡng ý thức trách nhiệm xã hội trong mỗi nhà thiết kế tương lai.

3. KẾT LUẬN

Ứng dụng trí tuệ nhân tạo vào thiết kế đồ họa là một xu thế tất yếu trong kỷ nguyên số, mang đến nhiều cơ hội đổi mới phương pháp sáng tạo cũng như giảng dạy. Tuy nhiên, đi kèm với tiềm năng là những thách thức đáng kể về đạo đức và pháp lý. Các phân tích trong bài viết cho thấy, vấn đề bản quyền và quyền tác giả đối với sản phẩm AI vẫn còn nhiều tranh cãi, sự minh bạch và trung thực học thuật cần được đảm bảo trong môi trường đào tạo, và khoảng trống pháp luật tại Việt Nam đòi hỏi có sự điều chỉnh kịp thời.

Về đóng góp khoa học, bài viết cung cấp cơ sở lý luận cho việc nhận diện mối quan hệ giữa công nghệ AI và sáng tạo nghệ thuật, đồng thời gợi mở hướng nghiên cứu liên ngành giữa thiết kế, công nghệ và luật học, một lĩnh vực còn ít được khai thác tại Việt Nam. Về đóng góp thực tiễn, kết quả nghiên cứu là tài liệu tham khảo giúp các cơ sở đào

tạo và nhà quản lý giáo dục có căn cứ để xây dựng quy định, chuẩn đạo đức và lộ trình tích hợp AI trong giảng dạy một cách có trách nhiệm, minh bạch và bền vững.

Trong tương lai, cần tiếp tục triển khai các nghiên cứu thực nghiệm và khảo sát sâu rộng hơn về tác động của AI đối với năng lực sáng tạo, nhận thức đạo đức và hành vi nghề nghiệp của sinh viên thiết kế. Những nghiên cứu này sẽ là nền tảng quan trọng để hoàn thiện khung chính sách và hình thành hệ sinh thái đào tạo thiết kế thích ứng với thời đại trí tuệ nhân tạo.

Lời cảm ơn: Nghiên cứu này được tài trợ bởi đề tài cấp Trường Đại học Mở Hà Nội, mã số MHN2025-02.26

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đinh Thị Mỹ Hạnh (2020), *Trí tuệ nhân tạo trong giáo dục: Cơ hội và thách thức đối với tương lai của việc dạy và học ở các trường đại học*, Tạp chí Trường Đại học khoa học công nghệ.
2. Nguyễn Hồng Sơn (2024), *Kỷ nguyên công nghệ số _ AI đối với ngành thiết kế đồ họa*, Tạp chí Giáo dục Nghệ thuật, số 48 Tập 1.
3. Nguyễn Minh Trúc Sơn, Lê Văn Thanh (2023), *Tương lai của công nghệ số đối với ngành thiết kế Đồ họa trong đào tạo Đại học tại Việt Nam*, Tạp Chí Khoa Học Trường Đại Học Quốc Tế Hồng Bàng, số tháng 6.
4. Nguyễn Văn Tình (2018), *Đào tạo Thiết kế đồ họa - Từ thực tiễn đến giải pháp*, Nội san Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung ương.
5. Việt Nam (2022), *Luật Sở hữu trí tuệ (sửa đổi, bổ sung năm 2022)*, Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia Sự Thật.
6. European Commission (2023), *Proposal for a Regulation laying down harmonised rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act)*, Retrieved from <https://artificialintelligenceact.eu/>
7. McCormack, J., Gifford, T., & Hutchings, P. (2019), Autonomy, Authenticity, Authorship and Intention in Computer Generated Art. *Computers and Creativity Journal*, 9(2), pp.45-58.
8. Reuters (2023, January 15), Artists sue AI companies Stability AI, Midjourney over use of images. Reuters News. Retrieved from: <https://www.reuters.com>.
9. UK Intellectual Property Office (2022). Copyright, designs and patents act 1988 (as amended), Retrieved from: www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/contents.
10. UNESCO (2021), Recommendation on the ethics of artificial intelligence, Paris: UNESCO, Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137>.

11. U.S. Copyright Office (2023), Copyright registration guidance: Works containing material generated by artificial intelligence. Washington, DC: U.S. Copyright Office, Retrieved from: <https://www.copyright.gov>.

**ETHICAL AND LEGAL ISSUES IN THE APPLICATION OF ARTIFICIAL
INTELLIGENCE TO GRAPHIC DESIGN IN VIETNAM – A CASE STUDY OF ITS USE
IN GRAPHIC DESIGN EDUCATION INSTITUTIONS**

Le Trong Nga

Abstract: *In the era of digital transformation, Artificial Intelligence (AI) has become a pivotal tool in graphic design, offering new opportunities for creativity and efficiency in both professional practice and education. However, the integration of AI also raises significant ethical and legal challenges, particularly within graphic design training institutions in Vietnam. This paper examines issues related to originality, authorship, professional responsibility, and the legal framework for AI-generated works. By analyzing international experiences and Vietnam's current intellectual property regulations, the study highlights existing legal "grey areas" and ethical concerns regarding academic transparency. Based on these findings, the paper proposes strategic solutions to promote responsible and transparent AI application in design education, emphasizing the central role of human creativity in ensuring sustainable artistic and educational development.*

Keywords: *Artificial Intelligence (AI), Graphic Design, Copyright, Intellectual Property.*

(Ngày Tòa soạn nhận được bài: 10-8-2025; ngày phản biện đánh giá: 04-9-2025; ngày chấp nhận đăng: 18-9-2025)